

Toate pânzele sus! după Radu Tudoran

i Mă informez

Vizionează o secvență de 10-15 minute din filmul „Toate pânzele sus”.

Reține cât mai multe detalii despre personaje, locul, timpul și ordinea desfășurării întâmplărilor.

Povestește pe scurt această secvență.

Bagaj de cuvinte

a forfoti - a umbla de colo până colo grăbit; a mișuna

barometru - instrument

pentru măsurarea

presiunii atmosferice

mus - elev marinar

deviație - abatere de la

direcția dată sau normală

derivă - unghiul dintre

direcția de deplasare

dorită a unei nave și

direcția reală de

deplasare determinată

de curenții maritimi

cart - serviciu de patru

ore, executat permanent,

pe schimburi, pe bordul

unei nave, de membrii

echipajului

șontăc - cuvânt care redă

mersul șchiopătat al

cuiva

flintă - pușcă cu țevă

lungă, folosită în trecut

a sminti - a innebuni

a înrăuri - a influența

purpurie - de culoare

roșie-închisă

1 În după amiaza zilei de 21 iulie, *Speranța* naviga pe Marmara, spre apus, sub un vânt tare, din **tribord**, și făcea aproape șapte mii pe ceas. Crestele valurilor începeau să se spargă și corabia de data asta se legăna simțitor.

5 Echipajul **forfotea** pe **punte**, punând ordine în lucrurile pe care șederea la Stambul le întorsese pe dos. Dacă vântul nu se prefăcea în furtună și **barometrul** stătea nemișcat, prevestind timp frumos, însemna că a doua zi, la răsăritul soarelui, intrau în Dardanele. Mai bine nici că se putea. Vântul proaspăt și răsufierea curată a mării spălau din sufletul oamenilor, pe rând, amintirea zilelor zburciuite petrecute în portul gălăgios.

10 În timp ce *Speranța* își urma liniștită drumul și ultima amintire a Stambulului rămase în urmă, căpitanul îl chemă pe **mus** jos, să meargă mai departe cu învățătura, fiindcă pe punte toate erau puse la locul lor și nu mai rămăsese nimic de făcut.

15 Dar parcă de învățatură îi ardea lui Mihu acum? Ascultă lămuririle lui Anton Lupan despre nordul geografic și nordul magnetic, despre **deviație** și **derivă**, dar gândul lui era la cizmele lăsate la Stambul...

Și timpul trecea, iar de pe punte se auzi sunând clopotul de **cart**.

20 – S-a făcut ora cincii! observă căpitanul mirat. Repede trece timpul uneori!

Băiatul se însufleți o clipă și răspunse râzând:
– Fiindcă-i vânt bun, domnule! Când slăbește vântul, parcă și ceasul merge șontăc.

25 – Măi băiete, n-ai nici o săptămână pe mare, și-ai început să gândești ca marinarii bătrâni! (...)

În cabină, Mihu își continua învățătura, uitând, încetul cu încetul, necazul cu cizmele. Acum știa cum se măsoară drumul pe hartă, cum se fac corecțiile pe limba navigatorilor și cum apoi trebuie urmat după busolă. Rămăsese însă cu o nedumerire: navigând în acest chip, nu ești niciodată sigur că ai să ajungi chiar acolo unde ai făcut socoteala. Deriva, oricât ai ține seama de ea, nu se poate măsura. În călătorii scurte, ca de pildă de la Sulina la Stambul, câteva mii într-o parte sau alta, pe mare nu înseamnă nimic. Dar ce te faci când călătorești săptămâni și luni în șir, fără să vezi urmă de pământ? Abaterea de azi se adună cu cea de mâine și la urmă te pomenești că ajungi unde nici n-ai gândit.

35 – Acum, dacă m-ai întrebat, am să te lămuresc, Mihule, răspunse căpitanul, mulțumit că mintea musului era sprintenă ca vântul cel bun. Despre asta aveau de gând să-ți vorbesc mai târziu. Vezi tu, la asemenea drumuri, dacă te-ai lua numai după busolă, ar însemna să bați mările de pomană și să nu fii la timp unde ți-ai pus în gând. Ca să înlătorească greșeala, navigatorii calculează în fiecare zi, sau ori de câte ori socotesc că

este nevoie, locul unde se află, luându-se după soare sau după stele. Pentru asta este nevoie de instrumente și de

45 table cu date astronomice. Odată ce-au aflat locul, navigatorii îl punctează pe hartă, de aceea, de câte ori calculezi poziția corabiei, se spune că „ai făcut punctul”.

Clopotul de cart bătu de trei ori câte două bătăi scurte, vestind ora șapte și apropierea cinei.

50 – Acum haide să vedem ce mai e pe-afară! hotărî căpitanul.

Când ieșiră pe punte se apropia și Ieremia, cu **flinta** lui veche, căutându-și loc unde s-o curețe de rugină.

– Fugi de-aici cu oțelele tale! îl repezi Gherasim. Ce,

55 vrei să-mi zăpăcești busola? Alt loc n-ai mai găsit, cât e puntea asta de lungă?

– Domnule, întrebă musul, oare e adevărat că fierul **smintește** magneții busolei? Nenea Gherasim m-a repezit și pe mine odată, când ciopleam un fluier pe lângă **cărmă**. Zice că și un briceag e de ajuns ca să-ți facă încurcătură.

60 – Așa e, Mihule. Fierul **înraurește** simțitor asupra busolei. Trebuie să nu uiți asta și să ai grijă totdeauna!

– Dar atunci fierăria de pe corabie cum n-o înraurește? **Ancorele, sarturile**, cratițele din bucătărie?

65 – Astea-s prea departe. Dar fiindcă veni vorba de cratițe, ce-ar fi să-l strigăm pe Ismail, să se grăbească puțin cu cina, că uite, acu se face seară! (...)

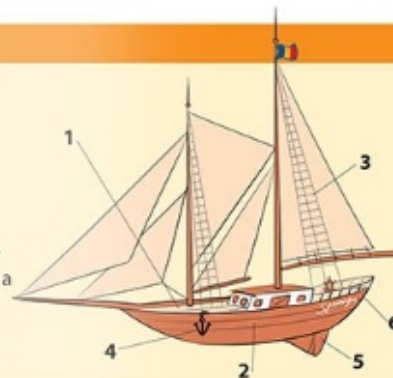
Mihu rămase adâncit în gânduri. Până primăvara trecută știa despre lume numai cât văzuse cu ochii lui: drumul de la Muscel la București. Nu văzuse o hartă în viața lui și acum cunoștea hărțile pământului, cu toate tainele pe care în școli nu le învăța nici școlarii cei mai înimoși. Nu știa să citească decât în abecedar și acum învăța astronomie, ca să citească mersul stelelor de pe cer. Nu știa decât să adune și să scadă, mai greu să împartă și să înmulțească și-acum știa să pătrundă jocul cifrelor în ascunzișurile lor cele mai adânci.

75 Cerul, în față, mai avea o geană purpurie, care se răsfrângea în cei câțiva nori alungați deasupra orizontului. În schimb, în pupa *Speranței* se lăsase noapte deplină. Numai dăra palidă care rămânea în urmă, ca o cale a laptelui căzută în apă, înfrângea perdelele negre ale nopții.

Bagaj de cuvinte

- 1. punte** - platformă orizontală care închide corpul unei nave la partea superioară
- 2. tribord** - bordul drept al unei nave
- 3. sart** - funie groasă care servește la fixarea laterală a catargelor și la prinderea scârilor pentru urcarea pe acestea

- 4. ancoră** - piesă grea de metal, care se coboară cu un lanț de pe o navă în fundul apei, unde se agață pentru a ține nava în loc
- 5. cărmă** - piesă care servește la menținerea sau la schimbarea direcției de mers a unei nave
- 6. pupă** - partea din spatele unei nave

Citesc și înțeleg

- 1 Citește textul în gând, apoi cu voce tare.
- 2 Explică înțelesul din text al cuvintelor: *să se spargă*, *simțitor*, *spălau*, *însufleți*, *slăbește*, *a repezit*, *inimoși*, *ascunzișurile*.
- 3 Realizează corespondențe între construcțiile subliniate în text și explicațiile date, apoi transcrie-le în caiet.

➔ trecerea anevoioasă a timpului;	➔ minte ageră;
➔ reflexia lunii;	➔ apusul soarelui;
➔ viteza cu care se deplasează corabia;	➔ briza mării.
➔ călătorie fără rost;	

Explorez textul

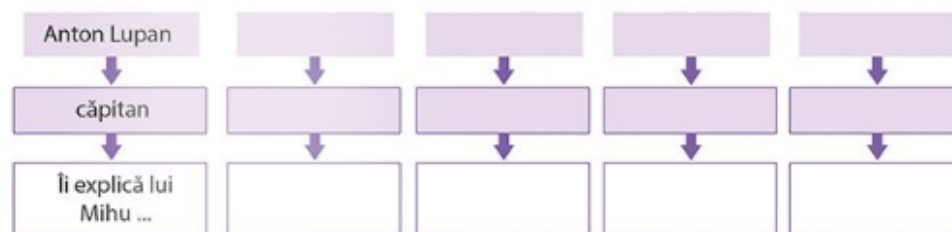
- 4 Identifică pe hartă simbolurile explicate la legendă și precizează:
 - ➔ ce denumește fiecare substantiv propriu;
 - ➔ ce mări leagă Strâmtoarea Dardanele;
 - ➔ unde se află orașul Istanbul.

Lucați în perechi

Alcătuți o listă în care să cuprindeți cât mai multe cuvinte din domeniul navigației pe care le-ați descoperit în text.

- 5 Transcrie enunțurile adevărate.
 - ➔ Întâmplarea se petrece într-o zi de vară.
 - ➔ Corabia *Speranța* ieșise din Dardanele și se îndrepta spre Sтамбул.
 - ➔ În călătoriile scurte, o derivă de câteva mile nu este foarte importantă.
 - ➔ În drumurile lungi, marinarii se orientează doar după busolă.
 - ➔ Navigatorii verifică mereu locul unde se află vasul.
 - ➔ Mihu nu văzuse o hartă în viața lui.

- 6 Completează rețeaua personajelor indicând în dreptul fiecăruia rolul său în echipaj și o acțiune specifică.

- 7 Alege două personaje și precizează câte o trăsătură pentru fiecare.
- 8 Stabilește cuvintele-cheie, apoi delimitează fragmentele textului.
- 9 Alcătuieste planul simplu de idei.

Înțeleg semnificațiile textului

- 10 Imaginează-ți că ești pe puntea corabiei *Speranța* și completează cadranele, referindu-te la text.

Ce vezi?	Ce auzi?
Ce simți?	Ce gândești?

- 11 Recitește fragmentul din care afli cum l-a transformat pe Mihu experiența pe mare. Completează tabelul pentru a evidenția evoluția băiatului.

Neștiutorul	Cunoscătorul
„Nu văzuse o hartă în viața lui.”	„acum cunoștea hărțile pământului.”
...	...

- 12 De ce crezi că atitudinea lui Mihu față de învățătură s-a schimbat odată cu îmbarcarea pe corabie?
- 13 Cum îl vor ajuta pe băiat nolle cunoștințe?
- 14 Prezintă în fața clasei o experiență de viață sau de lectură care te-a ajutat să evoluezi.
- 15 Din ce domeniu ai vrea să afli cât mai multe cunoștințe? Argumentează alegerea.

Rețin

Propozițiile pot fi:

→ **enunțative** (care oferă o informație);
Corabia naviga spre apus.

→ **interogative** (în care se cere o informație);
Cât a durat călătoria pe mare?

→ **exclamative** (care exprimă o poruncă, o mirare, un sfat, un salut, o urare).
Ce repede trece timpul!

Exersează dincolo de text

16 Scrie cuvinte cu sens opus pentru: *apus, zbuciumate, gălăgios, nord, slăbește, sprintenă, târziu, de pomană.*

17 Alcătuieste enunțuri în care cuvintele: *urmă, repede și călătorii* să aibă sensuri diferite.

18 a) Transcrie din text câte o propoziție prin care:

- se oferă o informație;
- se cere o informație;
- se exprimă o poruncă/ o mirare.

b) Precizează semnul de punctuație scris la sfârșitul fiecăreia.

19 Folosindu-te de cunoștințele învățate la geografie, alcătuieste câte două propoziții din fiecare fel:

enunțativă

interogativă

exclamativă

20 Explică folosirea semnelor de punctuație marcate prin culoare, în enunțurile de mai jos.

- a
- S-a făcut ora cinci! observă căpitanul mirat. Repede trece timpul uneori!
 - Băiatul se însuflețește o clipă și răspunde răsând:
 - Fiindcă-i vânt bun, domnule! Când slăbește vântul, parcă și ceasul merge șontac.
- b
- Dar atunci fierăria de pe corabie cum n-o înrăurește? Ancorele, sarturile, cratițele din bucătărie?

21 Completează enunțurile, respectând semnele de punctuație.

- Căpitanul ____.
- Ce ____.
- Cât ____.
- Căpitanul ____?
- Ce ____?
- Cât ____?
- Căpitanul ____!
- Ce ____!
- Cât ____!

22 Transcrie textul, completând cu semnele de punctuație care lipsesc.

Să pornim la drum exclamă Mihu nerăbdător
Nu fi nesăbuit îl potoli Gherasim te-ai uitat pe cer Se apropie o furtună zdravănă Ar fi bine să plecăm doar după ce se potolește
Așa nu vom ajunge la timp la Stambul spuse Mihu cu dezamăgire în glas

Redactarea unei compuneri

Îmi amintesc

Părțile unei compuneri, marcate prin alineat, sunt: **introducerea, cuprinsul și încheierea.**

1 Scrie o compunere care să aibă ca temă *călătoria*.

Pașii de redactare a unei compuneri narative

1 Realizează planul compunerii, ajutându-te de sugestiile de mai jos.

Introducere:

- Începe cu un enunț care să capteze atenția.
- Precizează unde, când, cu cine sau cu ce ai plecat în călătorie.

Cuprins:

- Prezintă în ordine cronologică întâmplările prin care ai trecut.
- Descrie un loc, un moment al zilei și un personaj.
- Include un scurt dialog între personaje.

Încheiere:

- Exprimă o învățătură, un mesaj, o emoție sau o concluzie care să impresioneze cititorul.

2 Redactează ciorna prin completarea și dezvoltarea planului.

- Documentează-te și adună idei relevante pentru tema călătoriei.
- Notează câteva expresii frumoase pe care le vei introduce în compunere.
- Scrie compunerea pe ciornă.

3 Rescrie compunerea în forma finală.

- Recitește compunerea de pe ciornă și corectează greșelile.
- Formulează un titlu sugestiv.
- Redactează varianta finală a compunerii.

2 Folosește tabelul următor pentru a aprecia reușita compunerii tale.

Autoevaluare

→ Ai respectat tema compunerii.	Da	Nu
→ Ai formulat un titlu potrivit.	Da	Nu
→ Ai respectat părțile compunerii.	Da	Nu
→ Ai relatat evenimentele în ordinea desfășurării lor.	Da	Nu
→ Ai folosit expresii frumoase.	Da	Nu
→ Ai descris un loc, un moment al zilei, un personaj.	Da	Nu
→ Ai inclus un scurt dialog.	Da	Nu
→ Ai așezat corect textul în pagină.	Da	Nu
→ Ai scris frumos și îngrijit.	Da	Nu

Adjectivul

- 1 Citește enunțurile de mai jos.

În fața ochilor se deschide o **vastă** întindere **albastră**. Valurile mării își cântă cântecul etern, lovindu-se de țărâm cu o melodie liniștitoare și ritmică. Briza sărată aduce cu ea amintirea vechilor comori din adâncuri.

- 2 Spune ce parte de vorbire sunt cuvintele marcate în text.
- 3 Care este substantivul ale cărui însușiri le arată?
- 4 Unde se află fiecare dintre cele două adjective față de substantivul pe care îl determină?
- 5 Transcrie din text celelalte adjective și substantivele pe care le determină.
- 6 Completează enunțurile cu forma potrivită a adjectivului *curios*.
- ➔ Mihu era un băiat _____.
 - ➔ Copiii priveau prin gard cu ochi _____.
 - ➔ Nu-i ieșea din minte construcția aceea _____.
 - ➔ Profesoara era încântată de privirile _____ ale elevilor.
- 7 Identifică adjectivele din enunțul următor și precizează genul și numărul acestora.

„Vântul proaspăt și răsuflarea curată a mării spălau din sufletul oamenilor, pe rând, amintirea zilelor zbuciumate petrecute în portul gălăgios.”

Model: Cerul avea o *geană purpurie*.
purpurie - adjectiv, se acordă cu substantivul *geană*, genul feminin, numărul singular

- 8 Completează textul de mai jos cu adjective potrivite.

La apus, când soarele _____ atinge apa _____, ridicând aburi _____, din partea cealaltă răsărea luna _____ și _____. Marea se prefăcea într-o draperie _____ de catifea _____.

- 9 Selectează din ultimul alineat al textului „Toate pânzele sus!” expresiile frumoase formate din substantive însoțite de adjective, care creează imagini vizuale.

Îmi amintesc

Partea de vorbire care exprimă însușiri ale unui substantiv se numește **adjectiv**. Adjectivul poate sta înaintea sau după substantivul a cărui însușire o arată (il determină).

Adjectivul se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl determină.

Rețin

Adjectivele îmbogățesc exprimarea și o fac mai clară, mai precisă.

În textele literare, adjectivul contribuie la crearea unor imagini artistice, la exprimarea sentimentelor și la înfrumusețarea limbajului.

Textul informativ

Ciocolata... toată lumea a gustat măcar o dată în viață ciocolată sau cel puțin asta ne place să credem.

- 1 Pornind de la enunțul de mai sus, gândește-te la tot ce știi despre ciocolată și completează pe caiet, într-un tabel asemănător, primele două rubrici. Vei completa a treia rubrică după ce ai citit textul.

Știu	Vreau să știu	Am învățat
<ul style="list-style-type: none"> • că e un preparat dulce; • ... 	<ul style="list-style-type: none"> • cine a inventat ciocolata; •

Arborele de cacao și istoria ciocolatei

- 1 Călătoria în lumea ciocolatei ne poartă din America de Sud până în Africa tropicală. Și asta pentru că totul începe de la arborele de cacao, fără de care ciocolata nu ar putea exista.
- 5 Originar din America Latină, arborele de cacao poate crește în mod natural doar în **zona tropicală**. Trunchiul său are o înălțime care variază între 5 și 10 metri. Pentru a se dezvolta și a produce păstăile de cacao, are nevoie de un climat călduros și umed. Florile sale de culoare alb sau roz cresc în smocuri direct din trunchi și nu pe ramuri, ca la alți copaci. Fructul apare abia în al patrulea an de viață al copacului, care produce în jur de 150 de păstăi pe an, iar într-o păstăie se găsesc între 30 și 60 de boabe de cacao.
- 10 La maturitate, fructele celor 20 de specii de cacao existente ajung să se coloreze în mod diferit, în nuanțe de la galben până la arămiu sau culoarea prunelor. Ele se recoltează manual sau cu **maceta**, fiind imposibilă recoltarea mecanizată din cauza faptului că o pădure sălbatică sau o plantație de arbori de cacao supraviețuiește doar în umbra unor copaci mai înalți: bananieri, mango sau palmieri.

Îmi amintesc

Textul **nonliterar** sau **informativ** este scris cu scopul de a transmite informații din diverse domenii. Spre deosebire de textul literar, cel nonliterar prezintă fapte și adevăruri științifice sau aspecte ale vieții cotidiene.

Exemple de texte nonliterare: articole de ziar, enciclopedii, manuale, ghiduri, prospecte, afișe etc.

Bagaj de cuvinte

zona tropicală – zona caldă a Pământului

macetă – cuțit lung, cu lama lată

După recoltare, păstăile se sparg pentru a se colecta boabele care sunt îmbrăcate într-un înveliș de culoare alb-roz, cu gust dulce-acrișor. Acestea se lasă la fermentat între 2 și 9 zile, perioadă în care încep să capete culoarea maronie pe care noi o asociem cu cacaoa și ciocolata. După fermentare, boabele se usucă la soare întinse pe covorașe din frunze de bambus. Abia după ce procesul de uscare s-a finalizat, sunt puse în saci și duse în fabrici unde sunt prelucrate. Aici, boabele de cacao sunt prăjite la temperaturi mici pentru a-și intensifica gustul. După prăjire, urmează măcinarea, în urma căreia va rezulta masa de cacao, care este solidă la temperatura camerei. Procesată apoi industrial, aceasta se transformă pe de-o parte în unt de cacao și pe altă parte în pudră de cacao pe care o știm cu toții și care, în funcție de concentrația și proveniența bobului, este mai aromată sau mai puțin intensă la gust.

40 Cum a ajuns cacaoa în Europa?

Primul european care a luat contact cu boabele de cacao a fost exploratorul Cristofor Columb, dar acesta nu le-a acordat nicio importanță, necunoscând valoarea lor. După 17 ani, Herman Cortez, **conchistador** spaniol, plecat să cucerească **Lumea Nouă**, descoperă boabele de cacao și ciocolata la curtea regelui **aztec**, în Mexic.

În 1524, el a început să trimită cacao boabe în Spania, unde regele Carol a fost foarte impresionat de noua descoperire și, mai ales, de băutura preparată din boabele ei, folosită la început drept medicament datorită gustului foarte amar.

50 Ceva mai târziu, când coloniștilor spanioli le-a trecut prin minte să înlocuiască mirodeniile și pulberea de ardei iute cu miere, vanilie și scorțișoară, această băutură destinată doar regilor și preoților a fost luată în seamă și de europeni, chiar dacă secretul ei nu a fost dezvăluit timp de aproape un secol. Din Spania, băutura de cacao, ciocolata, s-a răspândit în toată Europa, devenind o băutură la modă, mai ales la curțile regale.

55 Trecerea de la forma lichidă a ciocolatei la cea solidă a început în secolul al XIX-lea odată cu inventarea unei prese ce elimina o parte din untul de cacao din băutura obținută din boabe, devenind astfel mult mai cremoasă.

60 În 1827, Joseph Fry a descoperit modelarea ciocolatei prin adăugarea unei părți de unt de cacao, iar de aici și până la delicia din ziua de astăzi nu a mai fost decât un pas. Prima tableta de ciocolată cu lapte a fost inventată în 1875 de către elvețianul Daniel Peter.

Bagaj de cuvinte

conchistador - aventurier spaniol, plecat să cucerească teritoriile în America

Lumea Nouă - teritoriu geografic care cuprinde America de Nord, America de Sud și Oceania, inclusiv Australia

aztec - persoană care făcea parte dintr-o uniune de triburi din regiunea centrală a Mexicului

mayaș - care aparține unei vechi populații indiene din America Centrală

Astăzi sunt cunoscute în toată lumea trei mari tipuri de ciocolată.

65 *Ciocolata amăruie* mai e cunoscută și sub numele de „ciocolată pură” sau ciocolată neagră. Apreciată pentru conținutul său ridicat de cacao, de la 45% până la 99%, mai conține unt de cacao și foarte puțin zahăr.

70 *Ciocolata cu lapte* conține un minimum de 20% - 25% cacao și 12% lapte, unt de cacao și zahăr. Laptele praf, lichid sau condensat, face ca acest sortiment să fie mai cremos, mai moale și să se topească mai ușor, la o temperatură mai mică decât cea a corpului uman.

75 *Ciocolata albă* nu este considerată ciocolată în adevăratul sens al cuvântului, fiindcă aceasta nu conține cacao în stare solidă. Cu toate acestea, ciocolata albă are la bază unt de cacao, zahăr și lapte, ingrediente care îi conferă o culoare specifică, o textură fină și un gust deosebit.

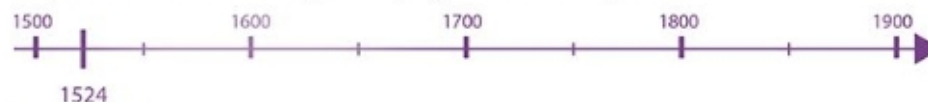
80 Când mănânci o bucăciță de ciocolată, gândește-te la călătoria uimitoare a boabelor de cacao, de la umbra pădurilor tropicale, prin vechile cetăți **mayașe**, până la fabricile moderne din ziua de azi. Fiecare tableță ascunde o poveste de mii de ani, plină de exploratori, invenții și multă creativitate.

2 Identifică în text:

- ➔ deosebirile dintre arborele de cacao și alți arbori;
- ➔ cauza pentru care păstăile de cacao nu se recoltează mecanizat;
- ➔ motivul pentru care, la început, cacaoa a fost considerată medicament;
- ➔ schimbarea care a făcut ca băutura de cacao să fie luată în seamă și de europeni;
- ➔ explicația faptului că ciocolata cu lapte se topește mai repede decât cea amăruie.

3 Realizează o axă a timpului pe care să fixezi „drumul” ciocolatei de la prima întâlnire a unui european cu boabele de cacao până la apariția ciocolatei cu lapte.

4 Formați patru echipe și căutați pe internet sau din alte surse informații despre:

- ➔ ciocolata ruby;
- ➔ praline;
- ➔ beneficiile consumului de cacao;
- ➔ utilizarea ca monedă de schimb a boabelor de cacao.

Notați pe o fișă informațiile descoperite și prezentați-le în fața clasei.

Activitate practică

Căutați rețete de ciocolată de casă. Alegeți una dintre ele și preparați-o. Organizați un târg de ciocolată în școală și împărtășiți-le colegilor secretele preparatului vostru.